

FINANSIJSKA POMOĆ DRŽAVE U CILJU PODIZANJA NIVOA EFIKASNOSTI I KONKURENTNOSTI POLJOPRIVREDE U EU²⁵⁷

STATE FINANCIAL SUPPORT FOR INCREASING THE LEVEL OF EFFICIENCY AND COMPETITIVENESS OF AGRICULTURE IN EU

dr Bojan Krstić, vanredni profesor²⁵⁸

dr Tanja Stanišić, docent²⁵⁹

MSc. ekon. Jelena Stanojević, istraživač-saradnik²⁶⁰

Apstrakt: Jačanje konkurentnosti poljoprivrede podrazumeva finansijsku podršku od strane države. Jedan od vidova finansijske podrške namenjene poljoprivredi jeste državna pomoć koja može biti ključna u podizanju nivoa prinosa i kvaliteta proizvoda. Većina mera podrške poljoprivredi ima za krajnji cilj efikasniji sektor poljoprivrede sposoban da izdrži oštru međunarodnu konkurenciju. U radu se sagledavaju indikatori poljoprivrednog i ruralnog razvoja u zemljama Evropske unije, sa posebnim osvrtom na ukupna izdvajanja na ime državne pomoći za poljoprivredu. Cilj rada je sagledavanje potencijalne veze između dodeljene finansijske pomoći poljoprivredi i odabranih indikatora poljoprivrednog razvoja, kao i grupisanje zemalja Evropske unije prema ovim parametrima. Svrha rada je ukazati na zemlje u kojima bi se većim izdvajanjima za poljoprivredu unapredila efikasnost i konkurentnost poljoprivredne proizvodnje.

Ključne reči: finansijska pomoć, poljoprivreda, Evropska unija, efikasnost.

Abstract. Strengthening the competitiveness of agriculture implies the financial support from the state. One of the forms of financial support for agriculture is a state aid that can be crucial in raising yields and product quality. The majority of support measures for agriculture are aimed at building the agriculture sector able to survive the strong international competition. The paper presents indicators of agricultural and rural development in the EU countries, with special emphasis on the overall allocation of state aid for agriculture. The aim of the paper is to consider the potential link between the granted financial aid to agriculture and selected indicators of agricultural development, as well as clustering countries in the European Union according to these parameters. The purpose of the paper is to point out the countries in which the higher allocations for agriculture would improve the efficiency and competitiveness of agricultural production.

Key words: financial aid, agriculture, European Union, efficiency.

²⁵⁷ Rad je realizovan u okviru projekta br. 179066 Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

²⁵⁸ Ekonomski fakultet, Univerzitet u Nišu, Trg kralja Aleksandra Ujedinitelja 11, 18000 Niš

²⁵⁹ Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Univerzitet u Kragujevcu, Vojvodanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja

²⁶⁰ Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Nišu, Višegradska 33, 18000 Niš

1. UVOD

Kao okosnica ekonomskog razvoja, poljoprivreda igra ključnu ulogu u privrednom životu većine zemlje. Pored proizvodnje hrane, obezbeđenja sirovina za nepoljoprivredne delatnosti i zaštite životne sredine, značaj poljoprivrede se ogleda u razvoju ruralnih sredina i zapošljavanju ruralnog stanovništva. Stoga, između stepena razvijenosti poljoprivrede i stepena ruralnog razvoja postoji neraskidiva veza. Međutim, doprinos poljoprivrede razvoju ruralnih područja uslovljen je faktorima koji određuju nivo njene efikasnosti i konkurentnosti. Osnovni elementi efikasnosti i konkurentnosti poljoprivrede su prirodni potencijal i raspoloživost kvalitetnog obradivog zemljišta, kvalitet radne snage, kvalitet organizacije proizvodnje, investiranja i osavremenjivanja proizvodnog procesa. Kao jedan od faktora koji bitno doprinosi unapređenju konkurentnosti poljoprivrede jeste i finansijska podrška države. U radu se sagledava uloga i značaj državne pomoći poljoprivredi i ruralnom razvoju, kao jednog od oblika finansijske podrške države u Evropskoj uniji (EU).

2. ULOGA I ZNAČAJ POLJOPRIVREDE U EU I MERE DRŽAVNE PODRŠKE

Poljoprivreda je jedan od sektora privrede koji je prvi privukao pažnju kreatora EU politike. Danas, više od pola veka od osnivanja EU, većina njenog stanovništva i dalje smatra da su poljoprivreda i ruralni razvoj od izuzetne važnosti za budućnost ove ekonomske zajednice [1].

Bojan Krstić rođen je 2. jula 1972. godine. Od 1. juna 1997. godine radi na Ekonomskom fakultetu u Nišu. Magistarske studije je završio sa prosečnom ocenom 10.00, a magistrirao je 19.04.2001. godine. Doktorirao je 13.03.2006. godine na Ekonomskom fakultetu u Nišu i stekao naučni stepen doktora ekonomskih nauka (oblast *Ekonomika preduzeća i menadžment*). Nakon izbora u zvanje docent na Ekonomskom fakultetu u Nišu 01.11.2006. godine, držao je časove predavanja i vežbi iz predmeta *Ekonomika preduzeća II*. Po usvajanju novog nastavnog programa, nastavnik je na predmetu *Analiza poslovnih performansi i Upravljanje intelektualnim kapitalom* (na osnovnim studijama), *Sistemu strategijske kontrole performansi* (na master studijama) i predmetu na doktorskim studijama – *Teorija preduzeća*. U zvanje vanredni profesor na Univerzitetu u Nišu izabran je 11.7.2011. godine. U novom ciklusu akreditacije, počev od školske 2014/2015. na osnovnim studijama predaje predmete *Upravljanje intelektualnim kapitalom* i *Upravljanje poslovnim performansama*, na master studijama počev od 2013/2014. godine predmet *Strategijska kontrola preduzeća*, a na doktorskim studijama – *Teorija preduzeća*. Tokom svoje karijere, obavljao je različite aktivnosti u organima i telima Ekonomskog fakulteta u Nišu, kao i Univerziteta u Nišu. Takođe, učestvovao je na projektima koji su finansirani od strane nadležnog ministarstva Republike Srbije. Ostvario je značajan rad u razvoju mladih kadrova kroz mentorstva u izradi

doktorata, magisterijuma, master, specijalističkih i diplomskih/završnih radova. Autor je 9 knjiga (udžbenika i monografija) i preko 200 naučnih radova. Uredio je 8 međunarodnih tematskih zbornika. Rukovodilac je projekta broj 179066 „Unapređenje konkurentnosti javnog i privatnog sektora umrežavanjem kompetencija u procesu evropskih integracija Srbije“ koje finansira nadležno ministarstvo RS. Izvršni je urednik časopisa Ekonomika.

Pitanja razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja sistematizovana su Zajedničkom agrarnom politikom - ZAP (engl. *Common Agricultural Policy - CAP*). Zajednička agrarna politika, kao najstarija politika EU, koncipirana je na dva osnovna stuba. Prvi stub obuhvata direktna plaćanja i tržišne intervencije, a drugi ruralni razvoj [3]. Formulisanjem ZAP-a, stvoreno je veliko evropsko tržište poljoprivrednih proizvoda, gde zajednički pristup pružanju pomoći poljoprivrednicima obezbeđuje fer uslove konkurencije, interno na tržištu EU, ali i globalno [2]. ZAP predstavlja partnerstvo između poljoprivrede i zajednice, Evrope i poljoprivrednika. Partnerstvo se menjalo tokom vremena, te su se stoga menjali i ciljevi [4]. Prvobitni ciljevi bili su pretočeni u potrebu povećanja produktivnosti kao pokazatelja efikasnosti, a time i ostvarenja održivosti poljoprivrede. Danas se, međutim, poljoprivreda EU suočava sa novim izazovima u pogledu klimatskih promena, zahteva ruralnih sredina i obezbeđenja zdrave hrane [5].

ZAP predstavlja kompleksan sistem pravnih propisa, budžetske podrške i direktnih javnih intervencija, kojima se utiče na stanje u poljoprivredi i ruralnim sredinama [6]. Najnovijim reformama definisani su ciljevi politike za period 2014–2020. god. [7]. Poslednje reforme naglašavaju značaj ruralnog razvoja, malih gazdinstava i mladih poljoprivrednih proizvođača. Poljoprivreda mora da se prilagodi novoj realnosti i da se suoči sa izazovima u pogledu bezbednosti hrane, zaštite životne sredine, klimatskih promena i oživljavanja ruralne ekonomije [8]. U cilju rešavanja tih velikih izazova, Evropska komisija ističe sledeće ciljeve ZAP-a za period 2014–2020. godine: a) održiva proizvodnja hrane; b) održivo upravljanje prirodnim resursima i v) uravnotežen teritorijalni razvoj [9].

U realizaciji ciljeva ZAP-a ogromnu ulogu igra finansijska podrška države. Veoma značajan oblik finansijske podrške države je *državna pomoć*. Reč je o specifičnoj kategoriji, koja usled selektivnosti kao svog osnovnog atributa, može da naruši konkurenciju na tržištu, kreirajući nejednake uslove poslovanja između onih aktera koji primaju i onih koji ne primaju državnu pomoć. Otuda je neophodna kontrola njenog dodeljivanja. U zemljama članicama Evropske unije, kontrola državne pomoći propisana je Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije.

Zbog značaja i specifičnosti poljoprivrede i ruralnog razvoja, na nivou EU je primena odredbi UFEU za državnu pomoć poljoprivredi limitirana. Državna pomoć za promovisanje ekonomskog razvoja poljoprivrede i ruralnih oblasti je predviđena okvirima ZAP-a. Dodeljivanje ovog vida državne pomoći je opravdano uvek kada je u saglasnosti sa ciljevima ove politike, i posebno, sa ciljevima reformisane ZAP [10]. Kategorija državne pomoći poljoprivredi obuhvata širok spektar mera, poput subvencionisanja nabavke inputa, stimulisanja korišćenja kredita subvencionisanjem kamate, stimulisanja investicija u poljoprivrednu mehanizaciju i opremu, itd. [11].

3. DODELJENA DRŽAVNA POMOĆ I INDIKATORI POLJOPRIVREDNOG I RURALNOG RAZVOJA U ZEMLJAMA EU

U cilju sagledavanja značaja finansijske pomoći države za ostvarivanje ciljeva ruralnog razvoja i razvoja poljoprivrede u radu su sagledani podaci o dodeljenoj državnoj pomoći i indikatorima poljoprivrednog i ruralnog razvoja u Evropskoj uniji. Informacionu osnovu istraživanja predstavlja baza Evropske komisije za podatke o državnoj pomoći i baza Svetske banke za podatke o odabranim indikatorima ruralnog i poljoprivrednog razvoja. Relevantni podaci za zemlje Evropske unije u 2012. godini prezentovani su u tabeli 1.²⁶¹

	Državna pomoć		Zaposlenost u poljoprivredi (% ukupne zaposl.)	Dodata vrednost poljoprivrede (% BDP)	Indeks stočarske proizvodnje (2004-2006 = 100)	Indeks proizvodnje hrane (2004-2006 = 100)	Indeks biljne proizvodnje (2004-2006 = 100)	Ruralno stanovništvo	
	% učešća	milijon evra						% učešća	stopa
Austrija	9,80	181,60	4,5	1,60	105,61	104,42	97,02	32	- 0,4
Belgija	5,18	76,10	1,3	0,74	81,08	83,18	90,37	2	- 0,5
Bugarska	59,50	45,93	18,9	6,40	91,53	107,47	102,59	26	- 2,7
Kipar	21,45	25,38	3,6	0,50	92,49	83,98	70,89	29	0,4
Češka	13,51	207,17	3,3	2,36	87,30	86,31	89,66	27	0,2
Danska	7,00	86,2	2,4	1,44	102,02	104,42	104,65	13	- 0,7
Estonija	46,33	27,0	4,6	4,14	118,77	125,45	145,47	30	- 0,4
Finska	43,14	1144,3	4,6	2,72	96,37	93,00	89,52	16	- 0,3
Francuska	11,39	1707,5	2,8	1,97	100,17	100,12	96,62	14	- 3,2
Nemačka	7,41	880,29	1,6	0,84	109,66	106,01	97,11	26	- 2,2
Grčka	17,04	326,7	12,2	3,38	92,01	86,51	84,33	38	- 0,9
Mađarska	23,68	254,5	7,4	3,50	91,50	77,61	71,44	30	- 2,1
Irska	32,52	284,0	4,7	1,58	98,91	96,72	80,97	37	- 0,6
Italija	12,79	733,1	3,8	2,03	96,34	87,50	81,93	31	- 0,3
Letonija	12,35	43,0	7,9	4,10	123,66	138,96	144,20	32	- 1,2

²⁶¹ Iz analize je isključena Hrvatska, s obzirom na to da su poslednji raspoloživi podaci o državnoj pomoći poljoprivredi za 2012. godinu. Hrvatska je postala članica Evropske unije 1. jula 2013. godine.

Litvanija	39,31	91,6	8,8	3,50	94,20	119,43	167,09	33	- 1,7
Luksemburg	23,30	22,4	1,1	0,34	94,53	93,91	76,87	14	0,8
Malta	2,30	2,4	3,2	1,90	85,39	90,37	97,12	5	- 2,2
Holandija	21,71	521,5	2,5	1,69	114,99	112,56	104,89	16	- 1,9
Poljska	25,74	706,9	12,6	3,50	107,15	108,06	108,43	39	0,1
Portugalija	5,63	51,8	11,0	2,32	102,58	99,50	96,65	38	- 1,8
Rumunija	26,74	221,5	30,6	6,01	92,73	86,82	70,91	47	- 0,4
Slovačka	9,96	13,0	3,2	3,80	79,54	83,49	84,26	45	0,3
Slovenija	13,09	58,8	8,3	2,45	89,49	83,24	77,06	50	0,3
Španija	17,49	690,1	4,2	2,46	99,52	90,07	84,55	22	- 0,6
Švedska	1,04	33,7	2,1	1,57	91,68	94,21	104,20	15	- 0,3
Ujedinjeno Kraljevstvo	6,80	334,4	1,2	0,66	102,63	98,23	91,43	20	0,1

Tabela 1. Pregled dodeljene državne pomoći i odabranih indikatora poljoprivrednog i ruralnog razvoja u zemljama Evropske unije (2012)

Izvor: <http://ec.europa.eu/>, <http://databank.worldbank.org/>

Prema visini procentualnog učešća državne pomoći za poljoprivredu u ukupno dodeljenoj državnoj pomoći u 2012. godini izdvajaju se Bugarska (59,50%), Estonija (46,33%) i Finska (43,14%). Kada je u pitanju apsolutni iznos državne pomoći, najveća izdvajanja zabeležena su u Francuskoj i Finskoj. Drugi deo tabele prezentira vrednosti odabranih indikatora ruralnog i poljoprivrednog razvoja. Zaposlenost u poljoprivredi prikazana kao procenat ukupne zaposlenosti najveća je u Rumuniji (30,6%) i Bugarskoj (18,9%). Bugarska i Rumunija beleže i najveću dodatnu vrednost poljoprivrede posmatrano kao procenat bruto domaćeg proizvoda, 6,4% i 6,01% respektivno. Prema visini indeksa stočarske proizvodnje, indeksa biljne proizvodnje i indeksa proizvodnje hrane u 2012. godini (pri čemu je baza 2004–2006. godina) posebno se izdvajaju Letonija, Estonija, Holandija i Poljska. Najveći procenat učešća ruralnog stanovništva u ukupnom stanovništvu zabeležen je u Sloveniji (50%), Rumuniji (47%) i Slovačkoj (45%). U svega sedam od ukupno dvadeset sedam zemalja Evropske unije zabeležena je pozitivna godišnja stopa rasta ruralne populacije u 2012. godini, pri čemu najveću stopu rasta ima Luksemburg (0,8%). Podaci u tabeli 1 upućuju na postojanje pozitivne veze između ovog oblika finansijske podrške države i indikatora efikasnosti poljoprivrede. Drugim rečima, zemlje u kojima se alocira veći iznos državne pomoći namenjene poljoprivredi uglavnom su i zemlje sa boljim rezultatima u poljoprivredi.

4. ISPITIVANJE HETEROGENOSTI ZEMALJA EU PREMA DODELJENOJ DRŽAVNOJ POMOĆI I INDIKATORIMA EFIKASNOSTI POLJOPRIVREDE

Klaster analizom izvršena je klasifikacija zemalja Evropske unije u tri grupe, imajući u vidu sve analizirane indikatore iz tabele 1. Podaci o finalnim klaster centrima (Tabela 2) upućuju na zaključak da se u prvom klasteru nalaze zemlje sa najboljim performansama, u trećem klasteru su zemlje sa nešto lošijim performansama, dok su u drugom klasteru zemlje sa

najlošijim performansama, kada je u pitanju finansijska pomoć poljoprivredi, ali i kada su u pitanju indikatori efikasnosti poljoprivredne proizvodnje.

Tanja Stanišić je rođena 20. novembra 1983. godine. Diplomirala je 2007. godine na Ekonomskom fakultetu u Nišu sa prosečnom ocenom 9,45. Školske 2007/08. godine upisala je doktorske akademske studije na Ekonomskom fakultetu u Nišu. Iste školske godine postaje stipendista Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije. Doktorske studije završila je sa prosečnom ocenom 9,82, a doktorirala je 13. februara 2014. godine. U periodu od 2008. do 2010. godine angažovana je kao mladi istraživač na projektu Ministarstva 149052 „Razvijanje konkurentske prednosti preduzeća u Srbiji u uslovima evropskih integracija“ i 2011. godine na projektu Ministarstva 179066 „Unapređenje konkurentnosti javnog i privatnog sektora umrežavanjem kompetencija u procesu evropskih integracija Srbije“. Od novembra 2011. godine do maja 2015. godine bila je zaposlena kao saradnik na projektu na Prirodno – matematičkom fakultetu u Nišu. Zvanje naučni saradnik stekla je 26. marta 2015. godine. U zvanje docent izabrana je 11. marta 2015. godine na Univerzitetu u Kragujevcu. Od maja 2015. godine zaposlena je na Fakultetu za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji Univerziteta u Kragujevcu. Istraživač je na projektu 179066 „Unapređenje konkurentnosti javnog i privatnog sektora umrežavanjem kompetencija u procesu evropskih integracija Srbije“ koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Aktivno je učestvovala na većem broju međunarodnih naučnih konferencija. Autor je više radova publikovanih u domaćim i inostranim časopisima. Aktivni je član Društva ekonomista Niša, udruženja ekonomista u sastavu Saveza ekonomista Srbije.

	Klaster		
	1	2	3
Dodata vrednost poljoprivrede (% ukupne d.v)	3.91	1.88	3.65
Indeks stočarske proizvodnje (2004-2006 = 100)	112.21	94.64	100.28
Indeks proizvodnje hrane (2004-2006 = 100)	127.95	91.84	100.77
Indeks biljne proizvodnje (2004-2006 = 100)	152.25	88.68	92.89
Državna pomoć	32.66	11.60	34.89
Zaposlenost u primarnom	7.10	4.29	12.32

sektoru (% ukupne zaposl.)			
Ruralno stanovništvo (% ukupnog stanovništva)	31.67	25.06	30.17
Stopa rasta ruralnog stanovništva	-1.10	-0.73	-0.97

Tabela 2. Finalni klaster centri
Izvor: Proračun autora (SPSS Statistics 19)

Struktura klastera je sledeća:

Klaster 1: Litvanija, Letonija, Estonija;

Klaster 2: Austrija, Belgija, Kipar, Češka Republika, Danska, Francuska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Luksemburg, Malta, Portugalija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija;

Klaster 3: Bugarska, Finska, Irska, Holandija, Poljska, Rumunija.

Višestrukom komparacijom u Tabeli 3, testiran je nivo značajnosti razlike između klastera, a prema analiziranim parametrima.

Varijabla	(I) Broj klastera	(J) Broj klastera	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Dodata vrednost poljoprivrede (% ukupne d.v)	1.00	2.00	2.03222(*)	0.81103	0.049
		3.00	0.26333	0.91962	0.956
	2.00	1.00	-2.03222(*)	0.81103	0.049
		3.00	-1.76889(*)	0.61308	0.021
	3.00	1.00	-.26333	0.91962	0.956
		2.00	1.76889(*)	0.61308	0.021
Indeks stočarske proizvodnje (2004-2006 = 100)	1.00	2.00	17.56889(*)	5.84083	0.016
		3.00	11.93000	6.62288	0.191
	2.00	1.00	-17.56889(*)	5.84083	0.016
		3.00	-5.63889	4.41525	0.421
	3.00	1.00	-11.93000	6.62288	0.191
		2.00	5.63889	4.41525	0.421
Indeks proizvodnje hrane (2004-2006 = 100)	1.00	2.00	36.10889(*)	5.64963	0.000
		3.00	27.17500(*)	6.40608	0.001
	2.00	1.00	-36.10889(*)	5.64963	0.000
		3.00	-8.93389	4.27072	0.113
	3.00	1.00	-27.17500(*)	6.40608	0.001
		2.00	8.93389	4.27072	0.113
Indeks biljne proizvodnje (2004-2006 = 100)	1.00	2.00	63.57778(*)	7.29265	0.000
		3.00	59.36833(*)	8.26908	0.000
	2.00	1.00	-63.57778(*)	7.29265	0.000
		3.00	-4.20944	5.51272	0.728
	3.00	1.00	-59.36833(*)	8.26908	0.000
		2.00	4.20944	5.51272	0.728
Državna pomoć	1.00	2.00	21.06000(*)	6.28885	0.007
		3.00	-2.22833	7.13088	0.948
	2.00	1.00	-21.06000(*)	6.28885	0.007
		3.00	-23.28833(*)	4.75392	0.000

	3.00	1.00	2.22833	7.13088	0.948
		2.00	23.28833(*)	4.75392	0.000
Zaposlenost u primarnom sektoru (% ukupne zaposl.)	1.00	2.00	2.81111	3.56733	0.714
		3.00	-5.21667	4.04497	0.414
	2.00	1.00	-2.81111	3.56733	0.714
		3.00	-8.02778(*)	2.69665	0.017
	3.00	1.00	5.21667	4.04497	0.414
		2.00	8.02778(*)	2.69665	0.017
Ruralno stanovništvo (% ukupnog stanovništva)	1.00	2.00	6.61111	7.82048	0.679
		3.00	1.50000	8.86760	0.984
	2.00	1.00	-6.61111	7.82048	0.679
		3.00	-5.11111	5.91173	0.667
	3.00	1.00	-1.50000	8.86760	0.984
		2.00	5.11111	5.91173	0.667
Stopa rasta ruralnog stanovništva	1.00	2.00	-0.37222	0.67465	0.847
		3.00	-.13333	.76498	0.983
	2.00	1.00	.37222	.67465	0.847
		3.00	.23889	.50999	0.887
	3.00	1.00	.13333	.76498	0.983
		2.00	-.23889	.50999	0.887

Tabela 3. Višestruka komparacija
Izvor: Proračun autora (SPSS Statistics 19)

Postoji statistički značajna razlika između zemalja drugog klastera u odnosu na zemlje prvog i trećeg razloga u pogledu dodate vrednosti poljoprivrede, indeksa biljne proizvodnje, indeksa proizvodnje hrane, indeksa stočarske proizvodnje, kao i dodeljene državne pomoći. Kada je u pitanju zaposlenost u primarnom sektoru statistički značajna razlika postoji između zemalja drugog i trećeg klastera. Prema procentualnom učešću ruralne populacije i stopi rasta ruralnog stanovništva ne postoji statistički značajna razlika između klastera.

Jelena Stanojević je rođena u Prištini 21. oktobra 1983. godine. Diplomirala je kao redovan student na Ekonomskom fakultetu u Nišu 2008. godine sa prosečnom ocenom 9,86, na smeru Finansijski menadžment. Tokom osnovnih studija bila je korisnik Stipendije za talente i jedan od najboljih studenata sa svih državnih fakulteta na nivou Republike Srbije koji su bili nagrađeni Eurobank EFG školarinom u okviru projekta "Investiramo u evropske vrednosti". Diplomске akademske studije – master je završila 2013. godine, modul Opšta ekonomija, sa prosečnom ocenom 10,00 i odbranjenim master radom na temu „Značaj razvoja ljudskog potencijala u poboljšanju konkurentnosti poljoprivrede“. Trenutno je na trećoj godini doktorskih akademskih studija na Ekonomskom fakultetu u Nišu, na modulu

Makroekonomija, sa postignutom prosečnom ocenom od 10,00 u želji da nastavi da se profesionalno usavršava nadograđujući svoje znanje i ostvarujući svoje profesionalne ciljeve. Radi na pripremi doktorata iz oblasti agrarne politike pod nazivom „*Strukturne promene u poljoprivredi Srbije u funkciji unapređenja konkurentnosti*“. Školske 2009/2010 je izvodila nastavu iz predmeta Agrarni menadžment i Menadžment u turizmu na Ekonomskom fakultetu u Nišu i time stekla dragoceno pedagoško iskustvo. Kao saradnik na projektu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS pod nazivom „Unapređenje konkurentnosti javnog i privatnog sektora umrežavanjem kompetencija u procesu evropskih integracija Srbije – ev. broj 179066“, angažovana je na Prirodno-matematičkom fakultetu u Nišu. Uzela je učešće na više međunarodnih i regionalnih naučnih skupova, objavila radove u stručnim i naučnim časopisima. Učestvovala je u organizaciji više projekata, a pre svega *International Summer School of Economics*, koji se tradicionalno održava jula meseca pod organizacijom Ekonomskog fakulteta u Nišu.

5. ZAKLJUČAK

Državna pomoć poljoprivredi ima značajnu ulogu u savremenim uslovima i ona se implementira putem mnogobrojnih mera, poput subvencionisanja nabavke inputa, mehanizacije, investicija, itd. Na osnovu sprovedenog istraživanja u ovom radu u zemljama EU, podaci o apsolutnom iznosu dodeljene državne pomoći ukazuju na činjenicu da je kategorija državne pomoći značajan deo ukupnih podsticaja poljoprivredi i ruralnom razvoju. Prema visini procentualnog učešća državne pomoći za poljoprivredu u ukupno dodeljenoj državnoj pomoći u 2012. godini posebno se izdvajaju Bugarska, Estonija i Finska.

Analiza je ukazala da one zemlje koje izdvajaju veća sredstva na ime finansijske pomoći poljoprivredi, ostvaruju i bolje rezultate kada su u pitanju posmatrani indikatori efikasnosti poljoprivrede. Klaster analiza je pokazala da zemlje Evropske unije nisu homogene kada su u pitanju kako finansijska podrška države, tako i analizirani indikatori (dodata vrednost poljoprivrede, indeks stočarske proizvodnje, indeks proizvodnje hrane, indeks biljne proizvodnje, državna pomoć, zaposlenost u primarnom sektoru, ruralno stanovništvo (% ukupnog stanovništva), stopa rasta ruralnog stanovništva).

Kao zemlje u kojima je potrebno posebno unapređenje poljoprivrede identifikovane su zemlje u klasteru 2. To je ujedno i klaster koji je obuhvatio najveći broj zemalja (Austrija, Belgija, Kipar, Češka Republika, Danska, Francuska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Luksemburg, Malta, Portugalija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija). Veći apsolutni nivo državne pomoći namenjene poljoprivredi i njeno efikasno korišćenje i usmeravanje doprinelo bi unapređenju konkurentnosti poljoprivrede zemalja iz drugog klastera i realizaciji definisanih ciljeva održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja Evropske unije kao celine.

6. REFERENCES

1. European Commission (2014). Europeans, Agriculture and the Common Agricultural Policy (CAP), *Special Eurobarometer 410*, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_410_en.pdf, (pristup: 12.03.2015)
2. Knudsen, A.C.L. (2009). *Farmers on Welfare: The Making of Europe's Common Agricultural Policy*, Cornell University Press.

3. European Commission (2012). *The Common Agricultural Policy, A partnership between Europe and Farmers*, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/2012_en.pdf (pristup: 22.03.2015)
4. European Commission (2014). *Agriculture: A partnership between Europe and farmers*, Luxembourg, Publications Office of the European Union. http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/en/agriculture_en.pdf, (pristup: 12.03.2015)
5. Rehber, E. (2000). Changing Agricultural Structure and Policies in Europe toward the Twenty-First Century, *The European Legacy*, Vol. 5, No. 5, pp. 629-643.
6. Janković, S. (2009). *Evropska unija i ruralni razvoj Srbije*, Institut za primenu nauke u poljoprivredi, Beograd.
7. European Commission (2013). *Overview of CAP Reform 2014 – 2020*, http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (pristup: 28.04.2015)
8. Brian, J. (2009). *Agriculture and EU Environmental Law*, Ashgate Publishing Group.
9. European Commission (2010). The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future, *Communication of 18 November 2010 from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (COM (2010) 672 final)*, http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/communication/com2010-672_en.pdf, (pristup: 20.05.2015)
10. European Commission (2014). European Union Guidelines for State aid in the agricultural and forestry sectors and in rural areas 2014 to 2020, *Official Journal of the European Union*, (2014/C 204/01), http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2014.204.01.0001.01.ENG, (pristup: 21.04.2015)
11. Luca, L., Alexandri, C. (2009). State Aids in Romanian Agriculture – Evaluations and Perspectives, *Agricultural Economics and Rural Development*, Vol. 6, No. 1, pp. 39-60.
12. The World Bank, <http://data.worldbank.org/>, (pristup: 11.02.2015)